

O ETNOLOGIJI IN LEKSIKOGRAFIJI. SLOVENSKI ETNOLOŠKI LEKSIKON MED ZAMISLIJO IN IZIDOM

INGRID SLAVEC GRADIŠNIK

Priprava dela, kakršno je Slovenski etnološki leksikon (2004), je zahtevna v konceptualnem, organizacijskem in finančnem pogledu. V članku so »od znotraj« predstavljene tiste značilnosti nastajanja leksikona, ki so povezane z zasnovo in deloma organizacijo dela; ob tem je namen deloma kritičen, deloma pojasnjevalen, saj je leksikon kljub vsem pomanjkljivostim izjemno pionirsko delo. Upoštevano je, da ne gre le za etnološki, temveč tudi leksikografski projekt, ki terja neogibno in potrpežljivo sodelovanje etnologov in leksikografov.

Ključne besede: Slovenski etnološki leksikon, etnologija in leksikografija.

The preparation of a work like the Slovenski etnološki leksikon (Lexicon of Slovenian Ethnology, 2004) is demanding in its conceptual, organizational, and financial aspects. This article gives an "inside" view of the planning and organizational work in creating the lexicon. The aim of this article is both critical and explanatory, because despite all of its shortcomings the lexicon is an exceptional pioneering work. It is recognized that this was not only an ethnological, but also a lexicographical project, which required the indispensable and patient cooperation of ethnologists and lexicographers.

Keywords: Slovenski etnološki leksikon (Lexicon of Slovenian Ethnology), ethnology, lexicography.

UVOD

O zamisli za izdajo etnološkega besednjaka (tj. splošni zbirni termin, s katerim so na tem mestu poimenovane slovarske, leksikonske in enciklopedične izdaje), posebej pa o etnološkem slovarju / leksikonu / enciklopediji in nastajanju *Slovenskega etnološkega leksikona (Sel)* [Baš ur. s sod. 2004]¹ je bilo že precej zapisano, nazadnje zaokroženo tudi v »Predgovoru« k izdanemu leksikonu [Baš 2004a: V–IX] in v poročilu o sklepni fazi dela zanj [Ramšak 2004a, b].

Namen tega prispevka je – upoštevajoč tudi zapisane in nezapisane kritike in pripombe,² posredno pojasniti, zakaj je leksikon, z vsem, kar je bilo do zdaj pri njem pohvaljeno in pograjano, takšen, kakršen je. V obsežni knjigi enciklopedičnega formata je namreč na

¹ Sprva poimenovan *Slovar etnologije Slovencev (SeS)*, nato od 1998 *Leksikon etnologije Slovencev (LeS)*. Pod tem imenom je tekla tudi dokončna priprava za izid v okviru enako naslovljenega aplikativnega raziskovalnega projekta pri MŠZŠ v letih 2001–2004.

² Gl. prvi odziv etnologov v *Delovi* anketi [Vogel 2004]; objavljena splošna komentarja sodelavk redakcijske skupine *Sel* [Ramšak 2004c; Slavec Gradišnik 2004a], temeljitejšo oceno S. Torkarja [2004] in komentar D. Bajta [2005]; odzivi študentov na predavanje v Teoretskem seminarju Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF v Ljubljani [Slavec Gradišnik 2004a] in pogovor na Etnološkem večeru Slovenskega etnološkega društva, 1. 6. 2005. – O značilnostih izdaje gl. tudi Baš 2004b.

730 straneh zgoščeno 15-letno nastajanje tega dela,³ poučno v več pogledih. Skoz leksikon mestoma zelo neposredno, še bolj pa posredno, preseva to, kar je bila etnologija v Sloveniji v preteklih desetletjih in v času priprave izdaje *Sel*. Ne govori le o obsegu in ravni raziskanosti snovi, ki je ali ni predstavljena v leksikonu, je dokument različnih strokovnih nazorov in usmeritev, raznovrstnih raziskovalnih težišč, razumevanja smisla in pomena t. i. temeljnih del in njihove uporabnosti; s tem je tudi dokument aplikativnih zmožnosti etnologije – v tem primeru »prilagoditve« zahtevam in merilom takšnih izdaj, konkretno leksikografskih.

V tem prispevku niso sistematično pregledani vsi ti »odsevi«, v ospredju pozornosti so predvsem etnološka izhodišča in pa tisti segment znanstveno-strokovnega vidika priprave takšnega dela, pri kateri sta udeleženi znanstvena veda in leksikografija, torej korpus znanja in veščine oz. tehnologije njenega posredovanja. Gre torej za presečišče etnologije in leksikografije, ki etnološko vedo (prav v njeni celoti, vključno z institucijami in ljudmi, ki se ukvarjajo z etnologijo) rentgenizira bolj, kakor bi si mogli misliti. Da je v njunem približevanju in naposled tudi sodelovanju prihajalo do komunikacijskih šumov, je nasledek predvsem dvojega:

- konceptualne zasnove (kaj je/bo vsebina) izdaje, ki v fazi zbiranja gradiva ni ohranila slovarskega izhodišča, ampak je pod težo gradiva popustila, se prelevila v leksikonsko, pri čemer niso bila izravnana vsebinska in formalna (obsegu slovar / leksikon) neravnovesja;
- premajhnega upoštevanja leksikografskih izkušenj tako rekoč do zadnje redakcijske faze, ko se je delo leta 2001 prevesilo v zadnjo četrtino (npr. od opredelitve, kaj je »geslo« oz. »geselska iztočnica« in kako je oblikovano, kako iz gesel nastane geselnik, da je geselnik v določenem smislu obvezujoč, da leksikografija ponuja dognane načine in vzorce predstavitev oz. ubeseditvev raznovrstnih tipov gesel ipd.).

Da ni bilo časa za temeljitejšo in dodatno korekturo (skupaj z dokončno izbranim in s podpisi opremljenim ilustrativnim gradivom),⁴ je bilo povezano z željo založnice, da pride knjiga čim prej med bralce. Čeprav je s strokovnega gledišča neodpustljivo, da za korekture ni bilo dovolj časa, ne bi bilo prav, da bi s tem opravičili ali celo zameglili neustrezne rešitve v prejšnjih fazah priprave leksikona. Vse troje pa, vendarle, v glavnem pojasnjuje vrzeli, pomanjkljivosti in napake v leksikonu.

Priprava leksikona je bila oziroma je – to zdaj vemo bolje kakor takrat, ko so se začele priprave za izdajo⁵ – zahtevna v treh osnovnih pogledih:

- ³ Od 1989, ko je bil na zboru Slovenskega etnološkega društva sprejet dokončen sklep, da se takšno delo pripravi, in ga je pod svoje okrilje in odgovornost sprejel Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU in je bilo glavno uredništvo zaupano A. Bašu, pa do oktobra 2004, ko je *Sel* naposled izšel pri Založbi Mladinska knjiga.
- ⁴ Junija 2002 smo v ISN za tri tedne dobili prvo in zadnjo korekturo že s prelomom oblikovanega besedila, vendar še z variantno označenimi ilustracijami. Takrat in potem še avgusta je bil leksikon pregledan, vendar številni popravki niso bili upoštevani.
- ⁵ Podpisana sem bila pri delu za leksikon vključena tako rekoč od njegovih konkretnih začetkov, tj. priprave geselnika, ko sem skupaj s S. Kremenškom pripravila geselnik za razdelek Zgodovina in teorija etnologije, nato sem kot lektorica v prvi fazi prebrala in korigirala večji del besedil, pri čemer ni šlo izključno za

- znanstveno-strokovnem oz. konceptualnem,
- organizacijskem in personalnem in
- seveda tudi finančnem.

In navedeno je povezano bolj, kakor se utegne zdeti na prvi pogled.

Konceptualni vidik v primeru besednjaka katere koli znanstvene vede zadeva najprej njo samo. Na prvem mestu in ključen je premislek o tem, zakaj sploh takšno delo, kaj bi želeli z njim povedati, kako naj bo zasnovano in obsežno, komu je/bo namenjeno (znanstveni in strokovni javnosti, širšemu občinstvu?). Ne glede na to in odločitve v zvezi s tem, potrebuje strokovno pomoč izvedencev za slovaropisje, leksikografijo ali enciklopedistiko, saj so znanstveniki, strokovnjaki – avtorji besednjakov večinoma resda pogosti uporabniki takšnih del, ne pa tudi strokovnjaki za njih pripravo. Od samega začetka je torej neogibno sodelovanje obojih.⁶ Ambicija znanosti je v tem primeru zbirka njenega urejenega znanja in spoznanj, pri čemer ji leksikografija »predpiše« podobo oz. ponuja rešitve zanjo in ji ob tem pomaga na drugačen – sistematičen – način »misliti« njene vsebine. Poleg tega so izdaje znanstvenih / strokovnih besednjakov danes (in že dolgo) strogo normirane, zanje torej veljajo pravila in standardi, brez katerih ni spodobne publikacije te vrste. Skladno s tem ni pričakovati kake popustljivosti niti založnikov niti bralcev, uporabnikov.

Sodelovanje s slovaropisci ali leksikografi ima seveda tudi organizacijske posledice: organizacija avtorskega / kolektivnega dela, vloga in naloge (glavnega) urednika ali urednikov, uredniškega odbora ali odborov, lektorjev, oblikovalcev; prostovoljne ali službene zadolžitve itn. – S tega stališča je bilo od odločitve, da se naposled uresniči zamisel o slovarju, jasno, da je to mogoče samo kot kolektivno delo, kar seveda prinaša precejšnjo zahtevnost pri njegovi koordinaciji.

Navsezadnje pa – četudi sta dobro domišljena konceptualni in organizacijski vidik – ju ni mogoče uresničiti brez ustrezne finančne podpore.⁷ Takšna je tudi izkušnja pri delu za etnološki leksikon.

jezikovne popravke, temveč sem ob branju opazila in komentirala marsikaj, kar je preseglo zgolj raven jezikovne ustreznosti in se je dotikalo pomanjkljivih ali, natančneje rečeno, nikakršnih leksikografskih izhodišč. Formalno sem bila od leta 1999 članica Uredniškega odbora za t. i. splošni del (zgodovina in teorija vede, biografska gesla, gesla o ustanovah in etnološki literaturi), od leta 2002 pa ob zaposlitvi v Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU tudi neposredno vključena v njegovo sklepno fazo, ki je trajala do konca poletja 2004, ko je bila opravljena zadnja korektura pred natisom leksikona. – S tega stališča utegne biti tukajšnji komentar pristran.

⁶ Čeprav v primeru *Sel* ne gre za terminološki slovar oz. prispevek k utrjevanju znanstvenega/strokovnega izrazja obsega le manjši del, bi veljalo upoštevati: *Dober terminološki slovar naj bi bil del skupine, sestavljene iz strokovnjakov določene stroke in jezikoslovcev* [Humar 2004a: 20]. To morda celo toliko bolj, ker je v *Sel* zaradi specifičnosti etnološke vede in njene snovi zbrano funkcijsko in socialnozvrstno raznorodno izrazje, ki izvira iz korpusa pisanega (znanstveni, strokovni jezik) in govorjenega jezika (npr. poimenovanja kulturnih realij v različnih plasteh jezika).

⁷ Finančne podpore Ministrstva za šolstvo, znanost in šport v letih 1993–1995, 1997–1999 za aplikativni projekt »Slovar etnologije Slovencev«, vložek najprej predvidene založnice (DZS), podpora SAZU in naposled financiranje aplikativnega raziskovalnega projekta »Leksikon etnologije Slovencev« 2001–2004, ki je omogočil sredstva za eno raziskovalno mesto, skromno plačilo avtorskih honorarjev in za nekaj

KONCEPTUALNA RAVEN

NEKAJ NAPOTKOV IZ »PREDZGODOVINE« – ETNOLOŠKI VIDIK

Leksikonova »predzgodovina« s prizadevanji za etnološki slovar in etnološko enciklopedijo vsaj deloma odgovarja na osnovna vprašanja o zasnovi, podobi in namenu dela.

Ustanovitev akademijske Komisije za slovensko narodopisje (današnji Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU) se pravzaprav ujema z mislijo na pripravo Slovenskega narodopisnega slovarja, ki naj bi bil, po prvotni skromni zamisli glavnina fonda Slovenskega narodopisnega arhiva [več o tem Kuret 1972], sledile so večkrat ponovljene zamisli o pripravi takšnega dela ob različnih priložnostih, ko so etnologi razpravljali o skupnih raziskovalnih nalogah, pred zaokroženo tremi desetletji pa je bil – ob zarisovanju skupnih etnoloških raziskovalnih nalog – pripravljen etnološki geselnik in pozneje tudi besedila za *Enciklopedijo Slovenije* [več o tem Kremenšek 1979].

Izvirna slovanska zamisel je pomenila, da bi se zbralo vse narodopisno gradivo iz območja duhovne, materialne in socialne kulture Slovencev, da bi bila vsaka značnica razložena v leksikalnem slogu in bi obsegala najnovejše stanje raziskav (z dodano bibliografijo in navedbo virov) in da bi bil, kjer bi bilo potrebno in mogoče, ob njih objavljen ustrezen ilustrativni material. Do objave bi se gradivo hranilo v Slovenskem narodopisnem arhivu, ki se stalno dopolnjuje tudi po izidu slovarja [Kuret 1972: 9].

Od prvotne zamisli za narodopisni slovar se je potreba po izdaji takšnega dela praviloma razumela kot izdaja enega temeljnih del slovenske etnologije (npr., zamisli za pripravo novega Narodopisja Slovencev, atlasa, nato slovenske etnološke bibliografije, etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja, krajevnih idr. monografij, itn.).⁸ Zlasti je bila ob tem bolj ali manj eksplicitna želja oz. strokovni premislek, da bi v obliki besednjaka evidentirali vse, kar je pomembno za tukajšnjo etnologijo (pri tem folkloristika ni izvzeta), in ob tem ugotovili, kje so največje raziskovalne vrzeli. – Ta cilj je spremljal že izvirno Kuretovo utemeljitev, ponovljeno npr. leta 1968: *Občutne vrzeli v našem dosedanjem raziskovalnem delu bi utegnile pokazati priprave na Slovenski narodopisni besednjak ... Zbiranje in obdelava bi zanesljivo pokazala, kaj manjka in kam je treba usmeriti raziskovalno delo* [Kuret 1968: 3], razumeti pa ga je bilo tudi kot prvo stopnjo za novo izdajo Narodopisja Slovencev [Kuret 1968: 4]. Tudi med obsežnejšimi, kompleksnimi in vse etnologue zadevajočimi raziskovalnimi nalogami, ki jih je v povezavi z Raziskovalno skupnostjo Slovenije (Sklad Borisa Kidriča) po letu 1970 koordinirala neformalna Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov, pozneje pa se je o njih razpravljalo v okviru Slovenskega etnološkega društva, je bilo zapisano: *V načrtu je delo*

dodatnih raziskovalnih ur. Založba Mladinska knjiga je poplačala redakcijsko delo v založbi, natis knjige in njeno promocijo.

⁸ Za glavnega urednika je SEL četrti povzetek izsledkov o slovenski etnologiji – po Ložarjevem in Grafenauer-Orlovem *Narodopisju Slovencev* (1944, 1952), Novakovi *Slovenski ljudski kulturi* (1960) in Slovenskem ljudskem izročilu (1978), vendar je po vsebini bogatejša kot navedene tri ... saj povzema vso bero v vedi, torej bero do leta 1980 in bero naslednjega obdobja [Baš 2004a: V–VI].

na slovenskem etnološkem slovarju, čim bodo za to dane možnosti [Kremenšek 1973: 260] in *Med taka temeljna dela ... bi neizogibno sodili slovenska etnološka bibliografija, etnološki slovar, etnološki atlas, topografija in končno bolj ali manj široko zasnovana etnološka podoba načina življenja in kulture Slovencev* [Kremenšek 1977: 45].⁹

Sodelovanje etnologov pri pripravi *Enciklopedije Slovenije* je spodbudilo vprašanje, *ali ne bi pri Slovenski enciklopediji istočasno mislili tudi na slovenski etnološki slovar*. Tako je bil leta 1978 pripravljen predlog za razpravo v Slovenskem etnološkem društvu, saj bi šlo za širšo strokovno akcijo, ki tematsko in področno zajema ves slovenski etnični prostor in zadeva vse slovenske etnologe [Kremenšek 1979: 37].¹⁰

SLOVAR ETNOLOGIJE SLOVENCEV

Predgovor k *SEL* ponavlja vseobsežnost leksikonskega projekta:

Cilj Slovenskega etnološkega leksikona je, da bo v geslih ... povzel poglobljena spoznanja o slovenski etnologiji; tako bo narejen obračun opravljenih raziskav, s tem pa bodo tudi razvidne najpomembnejše vrzeli, ki kličejo po obravnavah v prihodnje. Še drugače: Slovenski etnološki leksikon bo pokazal, katera vprašanja so obdelana, katera premalo in katera še niso načeta. Temu bosta ustrezala število in obseg gesel o posameznih poglavjih v slovenski etnologiji, glede na različne stopnje opravljenih raziskav bodo gesla zajemala različno mero spoznanj. [Baš 2004a: VI]

Prvi napor in hkrati produkt je bila v tem pogledu priprava in interna izdaja *Predloga geselnika za Slovar etnologije Slovencev* [Baš ur. 1993]. Oprla se je na nekaj izkušenj, ki so bile omenjene ob predstavljenih zamislih zanj: da gre vsebinsko za vseobsegajoč etnološki priročnik, da je za pripravo geselnika najprimernejše izhodišče tematsko in da besednjak pravzaprav ne more nastati drugače kakor skupinsko delo, potrebuje pa organizacijsko okrilje osrednjih etnoloških ustanov in uredniško vodstvo.

Domačih etnološko-leksikografskih izkušenj je bilo tudi poslej malo ali nič, se je pa bilo mogoče opreti na primerljiva dela v Evropi. Izčrpno so bila pregledana v okviru dveh študij-skih obveznosti [Ramšak 1992, 1997a; povzeto v Ramšak 1997b, 1998, 2001: 328–333], glavni urednik pa je tuje izkušnje strnil v naslednje:

⁹ Je pa bilo takrat v zvezi s slovarjem *ugotovljeno, da je na lastno pobudo sodelavca Inštituta za slovensko narodopisje že sestavljen temeljni alfabetařij. Izražena je bila želja, da se ob finančni podpori RSS delo nadaljuje čim prej. Očitno zaradi prezaposlenosti pobudnika z drugimi nalogami ali morebiti tudi spriču morebitnih možnosti povezave tega dela s pripravo slovenskega leksikona, ki ga ima v načrtu Mladinska knjiga, se delo za slovar, razen sestave geselnika za omenjeni leksikon, ni nadaljevalo* [Kremenšek 1977: 46].

¹⁰ Ob tem sta bila načrtana obseg (kot nekakšen odvod pri pripravi *ES*) in organizacija dela (priprava geselnika) za zamišljeno etnološko enciklopedijo oz. slovar. Za nosilce organizacijskega odbora so bili takrat imenovani A. Baš za področje materialne kulture, M. Ravnik za družbeno kulturo, Z. Kumer za duhovno kulturo, S. Kremenšek za splošna vprašanja in D. Krnel - Umek za personalije [Kremenšek 1979].

Ker gre ... za slovar etnologije nekega naroda ali nacionalne etnologije, sta lahko rabila za zgled samo dva takšna slovarja, ki doslej obstajata, nemški in avstrijski: 3 izdaje R. Beitla Slovarja nemške etnologije iz l. 1936, 1955 in 1974 in dva dela A. Haberlandta Žepnega slovarja etnologije Avstrije iz leta 1953 in 1959. Kljub pomanjkljivostim nam je bila bližja tretja izdaja Beitlovega slovarja. Predusem pa smo izhajali iz stanja v etnologiji Slovencev na začetku 90. let, iz njenih teoretičnih pogledov in bere empiričnih spoznanj. Povzeto povedano: predmet etnološke vede pri Slovencih je danes t. i. ljudska kultura kakor način življenja pri vseh družbenih skupinah na Slovenskem v ugotovljivih obdobjih. Takšen predmet etnologije Slovencev pomeni temelj za geselnik Slovarja etnologije Slovencev. [Baš 1993a: 1]

S tedanje perspektive – priprave slovarja – je to zgledovanje nekoliko nenavadno, ker Beitlovo delo (kljub naslovu *Wörterbuch*) sploh ni slovar, temveč leksikon (dolžina geselskih besedil, številne vodilke v njih, navedbe pomembne literature, zlasti pa vsebina – (zgodovinske) razlage kulturnih pomenov, ki presegajo zgolj slovarske definicije).¹¹ Primerjava s sorodnimi prizadevanji za pripravo etnoloških besednjakov v tujini pokaže, če se omejimo zgolj na drugo polovico 20. stoletja, da je etnološka veda v Evropi doraščala in dorasla do te mere, da sta bila interes in zmožnost strokovnjakov za izdajo takšnih del zrela in velika: vse več je bilo – ob poprej prevladujočih priročnikih o zunajevropskih ljudstvih in specialnih etnoloških in folklorističnih leksikografskih ali enciklopedičnih delih – vsenacionalno zasnovanih in tudi takšnih, ki so se specializirala za splošno antropološko in etnološko problematiko (splošni termini in zgodovine, teorije in metodologije vede).

Ker se je vsebinska zasnova Slovarja etnologije Slovencev (SeS) oprla na »predmet« etnologije v celoti, je že s tem presegla zgolj slovarski okvir, saj so bila vanjo vključena tudi biografska gesla, geselske iztočnice, ki obravnavajo najpomembnejše etnološke ustanove in knjižno produkcijo (periodika, knjižne zbirke, pregledne monografije etnologije Slovencev), ki načeloma ne sodijo v slovar. Zdi se, da je uredniški odbor začutil ta presežek, saj je bilo v eni od delovnih faz predloženo preimenovanje v *Priročnik etnologije Slovencev*. Če naslov

¹¹ Opredelitve, kaj je slovar, kaj leksikon in kaj enciklopedija so po svetu različne (najprej glede na ustajene jezikovne rabe, potem pa seveda po številu geselskih iztočnic ali gesel, glede na abecedno ali tematsko ureditev, metodo obdelave geselskih pojmov /tj. po obsegu in strukturi, večji analitičnosti ali sintetičnosti besedil/, morebitni ilustriranosti, uporabi znanstvenega aparata – reference, dodatna pomožna kazala itn.). Tu pač upoštevamo v slovenskem jeziku poznane opredelitve, da je *slovar* zbirka abecedno urejenih gesel (besed) a kratkim pojasnilom, v knjižni ali elektronski obliki; *leksikon ... priročnik z abecedno urejenimi, zgoščenimi, kratkimi definicijami temeljnih pojmov, opisi stvari, dejstev, oseb, dogodkov, pojavov, procesov z vseh področij (splošni l.) ali posameznega področja ali stroke (posebni l.,...); nav. ilustriran z risbami, shemami, fotografijami, preglednicami, lahko v enem ali več zv. (enciklopedični l); enciklopedija ... lit. delo (knjiga v enem ali več zv., zdaj tudi v elektronski obliki), ki strnjeno, izčrpno, sistematično, v besedi in sliki, v obliki kratkih geselskih člankov, urejenih abecedno ali sistematsko, z navedbo literature prikazuje vsa področja človek. znanja o kulturi, znanosti, zgodovini, družbi in naravi (splošna oz. univerzalna e.), ali poglobljeno in izčrpno predstavlja posamična področja, vede, discipline (področna, posebna ali specialna e....). Članki pogosto opremljeni z bibliografijo, avtor v e. praviloma označen. [SVL H–O in SVL A–G, s. v.]*

publikacije nekaj pomeni, bi napovedoval povsem drugačno zasnovo, pač skladno z angleškim *handbook*, nemškim *Handbuch* in francoskim *manuel*; za takšna dela sta primernejša tematsko izhodišče in ureditev gradiva, vendar zagotovo ne slovarskega gradiva. Drugi razlog za »preimenovanje« projekta v *Leksikon etnologije Slovencev* pa je bil predvsem obseg geselskih člankov, ki so se zbirali v uredništvu od leta 1994.

LEKSIKOGRAFSKA RAVEN

Do izdaje *Sel* lahko med terminografske in terminološke prispevke uvrstimo:

- zbirke besedja, pomembnega za etnologijo; primarno niso motivirane leksikografsko, temveč predvsem jezikoslovno in etnografsko (od Trubarja naprej);¹²
- zbirke besedja v obliki t. i. mikrogeselnikov, tj. stvarnih kazal ipd. v monografskih izdajah (npr. stvarna in imenska kazala k *Narodopisju Slovencev*, *Prazničnemu letu Slovencev*, *Slovenskemu ljudskemu izročilu* in pozneje vse pogostejše tudi v avtorskih monografijah, kjer raznovrstni indeksi na koncu knjige odslikujejo ne le problematiko dela, temveč tudi njegovo terminološko dognanost in znanstveno raven);
- prispevke za terminologijo vede (konceptualno in zgodovinsko motivirane razprave o besedišču, ki funkcionira kot etnološki termin);
- (etnološko) slovaropisje, tj. (makro)geselniki in geselski članki:¹³ za *Enciklopedijo Slovenije* [ES] (MK, 1987–2002) za *Veliki splošni leksikon* [VSL], 8 zv. (DZS, 1997–1998; izdaja na zgoščenki 2005), za *Slovenski veliki leksikon* [SVL], 3 zv. (Založba MK, 2003–) in naposled za *Slovenski etnološki leksikon* (Založba MK, 2004). – Po najsplošnejši leksikografski tipologiji prva tri dela sodijo med splošne enciklopedije oz. leksikone, prvo in tretje sta nacionalna, tretje deloma tudi splošno, *Sel* pa je specialni (tj. etnološki) in nacionalni leksikon.¹⁴ To je pomembno za samo zasnovo kakor tudi s stališča pričakovanj uporabnikov.

Šele v zadnji skupini torej lahko zares govorimo o neposrednih izkušnjah etnologov s pripravo besednjakov, čeprav so naštetja dela nastajala v različnih okvirih: pri *ES* je etnološko znanje del splošne nacionalne enciklopedije, zanjo so iztočnice pripravili etnologi [več o

¹² Sem lahko štejemo tudi definicije izrazov v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* 1–4, s terminološkim kvalifikatorjem *etn.* (etnološko) in npr. stilno-plastnim *nar.* (narečno).

¹³ Povzeto po Ramšak 1992, 1994, 1995, 1999.

¹⁴ Po Ramšakovi nacionalna dela, *geografsko pokrivajo naselitveni prostor, ki ga družijo ista nacionalna identiteta, druge etnične skupine, ki živijo na tem ozemlju, manjšine obravnavanega naroda v zamejstvu in izseljence; stvarna, družbena in duhovna kultura tega prostora je preučena z metodami, ki so uveljavljene v etnologiji, govorijo o načinu življenja kakega naroda ali države; pri tem niso pomembni jezik, avtorjeva narodnost in kraj izida*, čeprav so večinoma avtorji jezikovno in nacionalno pripadniki obravnavanega naroda. – Pri tem ugotavlja, da gre pri dozdajšnjih sorodnih evropskih delih vsebinsko za retrospektivno predstavitev snovi (19., prva polovica 20. stoletja), tj. značilnosti življenja večinskega kmečkega prebivalstva, nekaterih družbenih, poklicnih in verskih skupnostih, in da je njihov namen narodnopotrjevalni, saj govorijo o segmentu narodove identitete skozi ljudsko kulturo, jo s tem rešujejo in aktualizirajo [Ramšak 2001: 332, 333]

tem Kremenšek 1979], vendar skladno z enciklopedičnim konceptom in navodili; pri *VSL* gre za prevod in priredbo izvirno nemškega dela (splošni leksikon *Der Knaur*), kjer so bila dodana »najnujnejša« gesla za podomačevanje in aktualizacijo vsebin s slovenskega stališča; za izvirni *SVL*, slovenski in hkrati tudi splošni leksikon, sta bila posebej pripravljena geselnika za etnologijo in folkloristiko,¹⁵ vendar spet skladno z zamislijo izdaje in strogimi navodili tako za pripravo geselnika kakor za pisanje gesel.

V vseh naštetih primerih so bili geselniki oz. predlogi geselnikov predmet obravnave ožjih in širših odborov, tudi v sodelovanju z avtorji, pač skladno s pojasnjenimi cilji, obsegom in zamišljeno podobo načrtovane izdaje. In skladno s tem – ali gre za enciklopedijo ali leksikon – je bil predviden tudi »slog« pisanja, ki so mu dajala trden okvir in ga disciplinirala ustrezna leksikografska pravila (pripravil jih je kompetenten uredniški oz. leksikografski odbor) in so jih morali pisci upoštevati pri pripravi člankov. Nezanemarljiva primerjalna značilnost omenjenih del je, da so nastajala pri specializiranih uredništvih velikih založb, z izkušenimi uredniki idr. sodelavci.¹⁶

GESELNİK SLOVARJA ETNOLOGIJE SLOVENCEV IN GESELSKI ČLANKI

Povsem razumljivo je, da je tisti korak, ki zadeva etnološko zasnovo besednjaka, v domeni etnologov. Ti se morajo odločiti za tip izdaje (slovar, leksikon ali enciklopedija; splošno ali zoženo na izbrano tematiko; regionalno omejeno ali ne; abecedno ali tematsko razvrščeno; obseg geselskih člankov in razmerja med njimi; struktura podatkov v geslih – na splošno in po tipih gesel /imenska, stvarna/), od katere je najbolj odvisna priprava geselnika, tj. zbirka besedja, ki označuje pojme in realije, obravnavane v slovarju / leksikonu / enciklopediji.

Etnologi s(m)o se svojega besednjaka lotili pionirsko, praktično brez izkušenj (z izjemo sodelavcev pri *ES*, ki pa so morali glede na zasnovo dela poskrbeti samo za utemeljen izbor geselskih iztočnic in čim temeljiteje napisane članke, medtem ko je za redakcijske posege

¹⁵ Geselnik »etnologija« (sprva ok. 600, nato skraćeno na ok. 380 gesel; pripravila I. Slavec Gradišnik, tudi avtorica besedil) in geselnik »folkloristika« (ok. 70 gesel; pripravili M. Stanonik, M. Terseglav in M. Golež Kaučič; avtorja geselskih besedil M. Terseglav in M. Golež Kaučič) za *VSL*.

¹⁶ Za zgled: sodelavci pri *SVL* (prvotno *Slovenski splošni leksikon*, *SSL*) so dobili navodila za oblikovanje geselnika in obsežna pisna navodila za pisanje (38 str.) – sestavljena iz navodil in zgledov, seznama krajšav in navodila za pisanje z računalniškim programom [Kocjan - Barle 1994/95]. Predloženi geselniki so bili pregledani in komentirani v uredniškem odboru – z vsebinskega in leksikografskega vidika; glede na pripombe so bili mestoma skraćeni, mestoma spopolnjeni, popravljene so bile leksikografsko neprimerno oblikovane iztočnice, predvidene so bile povezave z drugimi področji itn. Sprejeta gesla so bila vnesena v poseben računalniški program za vnos geselskih besedil, ki je normiral vse sestavine geselskega članka, predvidene kazalke in vodilke in tudi vnaprej določen obseg jedra geselskega članka, prav tako je bil tudi že v tej fazi pripravljen predlog ilustrativnega gradiva (risbe, fotografije, slike, preglednice itn.). Pred začetkom pisanja je bil vsak avtor naprošen, da preskusno napiše nekaj geselskih člankov po lastnem izboru, nekaj jih je določil uredniški odbor. S komentarji treh članov uredniškega odbora in dveh založbinih urednikov za leksikografijo je bil opozorjen na morebitne napake in dobil dodatne napotke za pisanje.

skrbel tako rekoč cel uredniški in redaktorski štab) – ne toliko pri kolektivnem avtorstvu,¹⁷ temveč zlasti pri leksikografskih izdajah.¹⁸

Izkušnje glavnega koordinatorja za etnološko področje pri ES S. Kremenška so ob pripravi etnoloških vsebin za ES ponujale nekaj izhodišč za samostojni etnološki besednjak: razširitev geselnika, pripravljenega za ES,¹⁹ bi bila korak k slovarskemu geselniku, ki ga je Kremenšek razumel kot delovno fazo pri pripravi etnološke enciklopedije. Slovar mu je v tem primeru pomenil, da bi geselski članek sestavljali iztočnica in kratka razlaga, pri osebnih (imenskih) geslih pa ob priimku in imenu letnica rojstva in smrti in enostavna strokovna oznaka. Iz strokovnih (specialna etnološka področja, preglednost) in organizacijskih razlogov (možnost posamičnih objav po tematskih razdelkih) je dal prednost tematski pred abecedno ureditvijo, za samo objavo pa bi zadoščala razmnožitev v skromnejši obliki, podobno kakor za *Vprašalnice ETSEO* [Kremenšek 1979: 37–38].

Ob tem je treba opozoriti na pomemben razloček med slovarskim in enciklopedičnim geselnikom: slednji je zaradi sintetičnega načina obdelave problematike precej manj obsežen, zahteva premišljeno povzemajočo predstavitev in notranjo vsebinsko členitev (vključno z izborom podiztočnic, ki so včasih označene kot vodilke in podrobno opisane v posebnem geselskem članku); enciklopedični geselnik bi lahko bil jedro nekakšnega miselnega vzorca, iz katerega je mogoče ustvariti podrobnejši pojmovnik za izbor slovarskih ali leksikonskih iztočnic. Slovarje in leksikone tako pri izboru geselskih iztočnic že navzven bolj zaznamuje analitično načelo.

Tematsko izhodišče je bilo potem dejansko upoštevano pri pripravi geselnika (in pozneje tudi pisanju geselskih člankov); sestavljalci so se po odločitvi uredniškega odbora oprli na vsa tista tematska področja, ki so bila vsebovana v topografskih vprašalnicah, dodano jim je bilo obsežno poglavje splošnih etnoloških pojmov in dejstev iz zgodovine etnološke vede (teorija in metodologija; raziskovalci, etnološke ustanove, etnološke publikacije), predvidena pa je bila razširitev nekaterih pomanjkljivo obravnavanih tematik (npr. delavska, mestna in plemiška kultura). Na ta način je bila po besedah glavnega urednika zajeta vsa relevantna etnološka snov oz. spoznanja o njej,²⁰ predvidel pa je tudi pripombe iz javne obravnave

¹⁷ Slavko Kremenšek je npr. v anketi *Dela* opozoril, da so bile spregledane organizacijske in delovne izkušnje etnologov pri pripravi *Vprašalnic za Etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja* [Vogel 2005].

¹⁸ Iz popotnice Komisiji za slovensko narodopisje je bil spregledan Grafenauerjev načrt, da bi delo Komisije za narodopisni slovar *potekalo v zvezi s sodelavci pri Slovenskem dialektološkem slovarju in Slovenskem slovarju* [Kuret 1972: 10]; to bi bil lahko koristen namig, da se priprava slovarja / leksikona – pač toliko let pozneje – poveže z ustrezno ustanovo (tj. je današnja Sekcija za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU). Ta vrzel je bila nadomeščena šele v zadnji fazi priprave, od leta 2001/2002, s sodelovanjem leksikografinje in urednika Založbe Mladinska knjiga.

¹⁹ Ta je v prvi različici obsegal 290 geselskih iztočnic s kazalkami za problematiko snovne, družbene in duhovne kulture in 55 imenskih iztočnic.

²⁰ *Pri nadrobnejšem delu za sestavo geselnika, se pravi za določitev vseh tematskih sklopov, ki tvorijo geselnik, smo izhajali iz vprašalnic za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja, nastalih v 70. letih. Te so doslej najnatančneje opredelile sestavne dele predmeta v etnologiji Slovencev. Bile pa so tudi otrok svojega časa, tako da ob takratnem stanju naših etnoloških raziskav še niso dovolj razčlenile delavske in meščanske kulture v naši etnologiji. Zato kaže tudi predlog za geselnik Slovarja ... ustrezne vrzeli. Te bodo zapolnili nadaljnji sodelavci, izvedeni za raziskave delavske in meščanske kulture v etnologiji Slovencev.* [Baš 1993a: 2]

Predloga za geselnik Slovarja etnologije Slovencev [Baš ur. 1993], s katerimi bi dopolnili posamične tematske geselnike [Baš 1993a: 2–3]:

V poglavitnem je bilo treba izhajati iz stanja v etnologiji Slovencev na začetku 90. let, iz njenih teoretičnih pogledov in bere empiričnih spoznanj. Povzeto povedano: predmet etnološke vede pri Slovencih je danes tako t. i. ljudska kultura kakor način življenja pri vseh skupinah prebivalstva na Slovenskem v ugotovljivih obdobjih. Navedeni predmet etnologije Slovencev je bila temeljna prvina, iz katere je nastal geselnik Slovarja etnologije Slovencev. [Baš 2001: 121]

O objavi *Predloga*... in prošnji za dopolnila in komentarje je glavni urednik poročal, da so prošnji ustregli samo redki. Povečini se je seznam spopolnjeval, ko so posamezniki obdelovali gesla za svoje poglavje in so ob tem določena vprašanja pretresali z glavnim urednikom in včasih tudi s kom drugim [Baš 2001: 122]. – Da te prepotrebne razprave ni bilo, je mogoče pojasniti z dejstvom, da je bila prva naloga v predvidenem času (tj. 1993–1994; izdaja pri DZS 1997) napisati vse geselske članke, da so vsi avtorji pisali prispevke ob svojem rednem delu, presenetljivo pa je, da takšna razprava ni stekla v uredniškem odboru – če ne ob predloženem geselniku, pa vsaj po tem, ko so bila v celoti ali deloma napisana gesla za nekatera tematska področja.²¹

Že zelo kmalu je bilo opaziti,²² da so nekateri pisci svojo nalogo izpolnili v slovarkem slogu, skladno z geselniško predlogo in razumevanjem, kaj je slovarko delo, druga tematska področja pa so bila koncipirana povsem drugače, bolj zaokroženo, celo enciklopedično (npr. geselnik za rokodelstvo in obrt, oblačilno kulturo, pravno etnologijo, mere, šege, verovanje, glasba, ples, znanje o rastlinskem svetu, znanje o živalskem svetu, znanje o vremenu za razloček od geselnikov vrtnarstvo, sadjarstvo, gozdno gospodarstvo, lov in ribolov, čebelarstvo, hrana, vrednote in moralne norme, sosedstvo, združbe odraslih, igranje, jezik, industrija in rudarstvo), drugi spet so bili, v različnih razmerjih, kombinacija obojega (npr. vinogradništvo, dva (!) geselnika za stavbarstvo, stanovanjska kultura, družina in sorodstvo, spolno življenje, medkrajevni in interetnični odnosi, posli, besedna umetnost / folklor, viri znanja, medicina, zgodovinska zavest in geografsko obzorje, tehniško znanje, Slovenci zunaj Slovenije, tudi geselnik o zgodovini in teoriji). Na sestavo geselnika pa je vplivalo vsaj še dvojje: raziskanost tematike in v nič manjši meri avtorski pogledi oz. strokovni nazori sestavljalcev.

Ob geselniku in njegovi sestavi je z leksikografskega stališča osrednjega pomena oblikovanost geselskih iztočnic: pregled *Predloga*... pokaže, da so med njimi številne oblikovane

²¹ O načrtovani in dejanski dinamiki pisanja geselskih besedil gl. Baš 2001: 122–123, 126.

²² Kot lektorica sem v prvih letih prebrala vsa oddana geselskega besedila. Ob jezikovnih popravkih in predlogih za izboljšave sem opazila marsikaj, kar je določeno sodilo v leksikografske kompetence, vendar so ostali namigi o neogibnem poenotenju nekoliko v ozadju v primerjavi s primarno pozornostjo, ki je je bila deležna vsebina geselskih besedil in tematik. Seveda je povsem razumljivo, da sta bila glavni urednik in uredniški odbor prepoznavna s skrbjo in navsezadnje tudi odgovornostjo, da bi bila vsa gesla čim prej zbrana in da se za delo zagotovijo ustrezne gnotne razmere. Pa vendarle: prvo zadeva strokovni, drugo pa organizacijski vidik.

neustrezno, predvsem pa po raznovrstnih miselnih vzorcih (pojmi, podpojmi, nadpojmi; iztočnice, ki so dejansko podiztočnice; t. i. umetne iztočnice²³), iste ali drugače oblikovane iztočnice so se pojavljale v različnih tematskih sklopih (v »splošnem« delu in katerem od tematskih razdelkov²⁴ ali v različnih tematskih razdelkih²⁵).

K redakciji *Predloga*... bi sodilo opozorilo na omenjeno nedognanost in opozorilo na povezave med splošnim delom in tematskimi razdelki, med posamičnimi tematskimi razdelki in v njih (z ustrezno rabo kazalk in vodilk).²⁶

Uredniško navodilo za pisanje gesel je bilo ohlapno v vsebinskem in leksikografskem pogledu²⁷.

²³ Naključno izbrani zgledi: delitev pridelka pri skupnem sirarstvu, etnološka spoznanja o vinogradništvu, razvoj sadjarstva v Sloveniji, orodje za delo v gozdnem gospodarstvu, nabiralništvo kot preskrba z vodo, izdelovanje okrasnih predmetov, živi muzej v turizmu, priprave za kuhanje na odprtem ognjišču, tipologija ostrešij, funkcionalna tipologija ljudskega stavbarstva, hišna strešna konstrukcija, higienske in zdravstvene razmere v stanovanjih, šege in navade v zvezi s stanovanjem, vrečka za shranjevanje glavnikov in krtač, regionalna tipologija prehrane, sestava dnevnih obrokov, bidermajerska oblačilna moda, trak za podvezovanje krila, tehnike vezenja, delitev dela v družini, sorodstvo, družina in izseljenstvo, sklenitev zakonske zveze, pojmovanje ljubezni, zavest narodne manjšine, običaj pri postavljanju mejnikov, najemanje kmečkih poslov, sosedje v šegah življenjskega cikla, jezik posameznika, zapisovanje slovstvene folklore, vrinjeni sestavljeni refren, ikonografija ljudske umetnosti, prebivalci slovenskih pokrajin, dela v zvezi z gospodarskimi panogami, rudarske bolezni in nesreče, kriterij kvantitete, kriterij oblike itn. – Tako formulirane iztočnice govorijo o avtorsko sestavljenih tematskih geselnikih: ti upoštevajo etnološko samoumevno problematiko področja, ki pa ni »prevedena« v ustrezno leksikografsko obliko. Ta usmerja v razmeroma nedvoumni odgovor, kje bodo bralci iskali informacije. – V redakcijski fazi so bile nekatere od teh nerodnosti odpravljene, veliko jih je pa tudi še ostalo.

²⁴ Npr. amulet, animizem, apotropijski, arhetip, asimilacija, bajeslovje, bivališče, bivalna kultura, bukovnik, ceremonija, čaranje, darilo, dediščina, delitev dela, družina, eksogamija, endogamija, etnomuzikologija – glasbeno narodopisje, folklor, folklorizem, glasba, hrana, identiteta, izseljenstvo, jezik, šega, ljudska umetnost, sorodstvo, družina, lokalna skupnost, manjšina, matriarhat, mit, mitologija, moda, nasledstvo, nomadizem, obred, prehrana, religija, rodoslovje, slovstvena folkloristika, sosedstvo, šega, tabu, tekst, tradicija, vera, večjezičnost, zdravilstvo, žargon itn.

²⁵ Zgled: skrinja – pri notranji opremi oz. bivalni kulturi, kot obrtni izdelek, izdelek ljudske umetnosti, prvina v šegah, ženina lastnina, »narodna« značilnost...

²⁶ Gl. npr. ISN 2002b.

²⁷ *Gesla je treba opremiti z mestom naglasa v njih. To bomo storili z ostrivcem na ustreznem zlogu. Obdelava gesla naj v okviru možnosti ugotovi geografsko razprostranjenost etnološkega pojma, ki se obdeluje v geslu. Prav tako naj se v okviru možnosti ugotovi čas, v katerem je obstajal obdelovani etnološki pojem, in sicer od začetka do konca; za njegov konec v okviru možnosti ne sme manjkati nadrobnejši podatek, do kdaj je zadevni pojem obstajal oziroma ali še dandanes obstaja. Od literature naj se navajajo samo problemska dela in monografije o obdelovanem geslu, nikakor ne bibliografija. Obdelava gesla naj se označi z velikimi začetnimi črkami avtorjevega imena in priimka. Obdelava naj bo natipkana z dvojnimi medvrstičnim razmikom. (Prof. dr. Angelos Baš, 3. 2. 1993).* [ISN 1993a] Ob tem navodilu je bil predviden zapis kratice (*Kratice: gl., l. 1945, 18. stol., 2. pol. 19. stol., 1. svetovna vojna*), kazalk (*kožúhanje gl. ličkanje*) in navedb literature (*Lit.: B. Orel, Ralo na Slovenskem, v: Slovenski etnograf VIII, Ljubljana; V. Novak, Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960. – Torej: na koncu obdelave gesla, brez kratice in brez navajanja strani*) [ISN 1993b]. Določeno je tudi bilo, da se geselska besedila v treh obsegih (med 5 in 18 vrstic) oddajo v tipkopisu na formatu A5. – Navodila so bila nekoliko dopolnjena leta 1996: so predvidela tipkopis v formatu 30 X 60 znakov; naslov geselskega članka krepko (v računalniškem izpisu) oz. podčrtano (tipkopis s pisalnim strojem); vsako besedilo na novi strani oz. s prelomom strani (računalniška različica); seznam literature urejen po abecednem redu, več del istega avtorja kronološko. Navodilo za ilustrativno gradivo: številka, komentar (avtor, kraj, čas nastanka, morebitni vir, kratka spremna beseda) [ISN 1996].

Vsebinski napotek je poudaril časovne in prostorske meje obravnavanih pojmov, ni pa predvidel strukturnega zaporedja informacij pri istovrstnih geslih.²⁸

Vsebinske in leksikografske značilnosti predloženega geselnika so se najneposredneje pokazale pri oddanih geselskih besedilih. Neustrezne iztočnice niso bile popravljene: prepletala sta se slovarsko in leksikonsko načelo: tako je, npr., geslo o ljudski glasbi izvirno obsegalo 5–6 vrstic, geslo narodno-zabavna glasba pa stran in pol; slogi pisanja so bile številne različice med telegrafskim in epskim; nekateri tematski sklopi so bili omreženi v množico kazalk; vodilke so pisci uporabljali različno – nekateri sploh ne – niti v »svojem« tematskem okviru, kaj šele v zvezi z drugimi tematikami (tega navsezadnje ni bilo mogoče pričakovati, saj niso imeli pregleda nad celoto, uredniški odbor pa tega ni usklajeval); nekatere teme so ostale npr. izjemno podrobno razčlenjene (npr. oblačilna kultura, šege), druga geselska besedila pa so bila skoraj monografsko zasnovana (npr. vinogradništvo, rudarstvo). – Skratka, več ko je bilo pripravljenega gradiva, bolj se je kazala potreba po ekonomiziranju, usklajevanju in poenotenju.

REDAKCIJA LEKSIKONA

Do leta 2001 se je gradivo zbiralo urejeno po tematskih sklopih, ob dogovorih z založnico pa ga je bilo treba preurediti v abecedni red (2001). Založbina urednica je opazila marsikatero že omenjeno neustreznost in to komentirala v svojih zapisih in na delovnih sestankih [ISN 2002a, b, c, č, e, j]. Na podlagi abecedne razvrstitve vseh do spomladi 2002 pripravljenih geselskih besedil je bil tedaj pripravljen njihov abecedni geselnik [ISN 2001–2002],²⁹ ki je pokazal napačne zapise, neustrezno oblikovane iztočnice (med njimi poleg že omenjenih³⁰ dvojne iztočnice – npr. božični večer, sveti večer; glede na edninsko oz. množinsko obliko – npr. folklorne skupine namesto folklorna skupina; za uporabnika neprimerne besedne zveze – število kavarn v Ljubljani, okrasni ženski glavnik, izbira življenjskega partnerja itn.), t. i. dvojnice ali trojnice (isti pojem obdelan v več tematskih sklopih, bodisi pod enako iztočnico ali pa skrito pod drugimi; teh načeloma ob tematski razvrstitvi ni bilo mogoče opaziti), odvečne ali pomanjkljive kazalke in vodilke [ISN 2002f], podrobnejši pregled nekaterih tematskih sklopov pa ni našel gesel, ki bi jih bralec upravičeno pričakoval [ISN 2002g].³¹

²⁸ Npr. enotno sestavljena biografska gesla, gesla o rastlinah, živalih, sorodstvenem izrazju, orodjih itn.

²⁹ Brez splošnih pojmov, biografskih gesel, gesel o ustanovah in knjižni produkciji je obsegal 6698 iztočnic.

³⁰ Gl. op. 23.

³¹ Za zgled: v razvidu so bila gesla *hitro pripravljena hrana, hrana in turizem, konzerviranje hrane, nadomestna hrana, zadostnost hrane*, ni pa bilo iztočnice *hrana*; podobno: *dnevni obrok, dnevni red jedilnih obrokov, sestava dnevnik obrokov*, ne pa *obrok* ali *jedilni obrok*; bili so *delavski jedilnik, meščanski jedilnik, podeželski jedilnik*, ne pa tudi *jedilnik*; mdr. je bila pri jedeh iztočnica *mesne jedi*, ne pa npr. tudi *mlečne jedi, zelenjavne jedi*; bila je *vsakdanja jed*, na pa tudi *praznična jed*. Pri šegah je bilo zbirno geslo *delovne šege*, ne pa tudi *letne šege* in *življenjske šege / šege življenjskega kroga*: bilo je več iztočnic z jedrom *obleka* in *oblačilo*, ni pa bilo teh dveh iztočnic. Do marsikaterega skritega vsebinskega prekrivanja, ki je bilo

Na podlagi teh in drugih opazanj so bila pripravljena *Navodila za redakcijske posege* [ISN 2002h], ki so upoštevala osnovne leksikografske zahteve in, v želji po ekonomiziranju in poenotenju, tudi obsežen seznam krajšav. Nastala so na podlagi vzorčnih pregledov predloženih geselskih člankov in v sodelovanju leksikografinje in etnologin.

Navodila... so predvidela za vsa gesla poenotene sestavne dele besedila: geselska iztočnica, (zaglavje)³², definicija oz. strnjena opredelitev,³³ širša geselska razlaga, (literatura), avtorska značka, (ilustrativno gradivo). Po teh načelih so bila vnovič pregledana vsa gesla; redakcija je bila vsebinska in leksikografska.

Največji delež vsebinske redakcije je bil namenjen združevanju gesel in ustvarjanju večpodročnih gesel – takšnih z več pomeni ali z več pomenskimi odtenki,³⁴ povezovanju (smiselno opozarjanje na navzkrižne reference z vodilkami), dopolnjevanju z manjkajočimi gesli, torej tudi še pisanju novih gesel, dopolnjevanju pomanjkljivo napisanih gesel, aktualiziranju navedb literature, navsezadnje tudi popravljanju stvarnih napak. Kolikor je bilo mogoče, so bila usklajena razmerja med geselskimi članki, upoštevajoč pomen obravnavanih pojmov ali realij.

Že ob komentarju abecednega geselnika so člani uredniškega odbora sredi leta 2002 opazili številne vsebinske pomanjkljivosti in predložili v obdelavo dodatna gesla, vendar je bilo predlogov več kakor avtorske moči. In vsi predlogi ne takrat ne prej niso bili enoglasno sprejeti. Glede vsebine so imeli člani uredniškega odbora večkrat različna mnenja in večinoma je, dokler je uredniški odbor normalno funkcioniral, prevladalo soglasno odločanje, ki pa se ni odmaknilo od načela, da o tistem, kar (se zdi ali kar se je komu zdelo, da) ni raziskano, leksikon ne poroča. Ta argument utegne biti sprejemljiv za strokovnjake, ne pa za manj poučenega bralca: če je v *Sel*, npr., geslo žvečilni gumi, zakaj ni potem tudi kapučina, kokte, Coca-Cole, pice, čevapčičev in burekov, kavbojk,... torej dobrin, ki v zadnjih desetletjih barvajo podobo vsakdanjika, pa čeprav jim t. i. etnologija sodobnosti ni namenila posebnih monografij ali razprav. Vsako od teh realij lahko strokovno obdelamo (slovarsko, leksikonsko, celo enciklopedično) ali pa naštete dobrine preprosto samo iz tedna v teden jemo in pijemo, se vanje oblačimo, ... saj so tako samoumevne. *Skratka: gre tudi za to, kaj se nam – različnim etnologinjam in etnologom zdi pomembno, in ne samo, ali je ali bo raziskano.*

odkrito šele pri redakciji besedil, je prišlo zaradi nepoenotene terminologije (npr. v zvezi s *folklornim in ljudskim*: tako je bilo npr. za isto snov napisanih več geselskih člankov – *glasbena folkloristika*, *glasbeno narodopisje*, *etnomuzikologija*; *plesna folkloristika* in *etnokoreologija*; *čaranje* in *magija*; *arhitektura* in *stavbarsvo* idr.). Še na nekaj takšnih spregledov je opozoril D. Bajt [2005].

³² Tj. del besedila, ki sodi k iztočnici, stoji pred definicijo. V njem so zapisane leksikalne posebnosti (slovnične ali v rabi; morebitne etimologije, narečne različice; dvojezična imena, /predviden izgovor pri tujkah – ta kategorija se je zdela članoma uredniškega odbora nepotrebna/, jezikovni izvir, latinsko ime za pojme iz botanike in zoologije; pri osebnih geslih podatki o kraju in letnici rojstva in smrti; pri periodiki leta izhajanja; iztočnice – kazalke).

³³ Obvezna sestavina, ki odgovarja na vprašanja, kaj je to, kdo je to, kaj in kakšne vrste ipd.

³⁴ Različni pomeni (večpodročnost) označeni z 1., 2.,... pomenski odtenki z a., b.,Zgled: adaptacija, 1. stavbarski poseg, a. dopolnitev, dozidava predelava...; b. strokovno vodena prenova stavbne...; 2. kult. prilagajanje, prilagoditev, a. spremembe kult. identitete...; b. družbenokult. razvoj.

Marsikatera »mini raziskava« je bila opravljena tudi ob kakem že napisanem geslu, ko je bilo treba preveriti ali dopolniti podatke, še zlasti pa pri naknadno dodanih geslih [Slavec Gradišnik 2004b].³⁵

Leksikografska redakcija je kontrolirala predvideno strukturo geselskih besedil, potrebno je bilo preoblikovati marsikatero iztočnico, označiti kakovost naglasa (pri čemer je prišlo do številnih spregledov in napak), izoblikovati definicijo (pri številnih geslih jih sploh ni bilo ali pa jih je bilo treba preoblikovati), urediti podatke, ki so sodili v zaglavja,³⁶ sproti preverjati kazalke in vodilke (zaradi vsebinskih sprememb, izločanja in dodajanja gesel), v geselskem članku so bile iztočnice okrajšane na prvo črko s piko, pogosto uporabljene besede so bile nadomeščene s krajšavami, uveljavljene so bile sprejete tipografske rešitve (kreпки, ležeči, pomanjšani tisk).

Gradivo, ki se je nabralo med letoma 1994 in prvo polovico 2002, je bilo obsežno in predvsem zelo raznovrstno. Za prvo fazo redakcije je bilo za obseg ok. 1500 računalniških strani malo časa (do pozne jeseni 2002, ko je bilo treba zbirko oddati založnici); ob tem je bil *Komentar ob navodilih...* [ISN 2002i] nekakšen katalog neogibnih posegov, ki so bili usmerjeni k poenotenju leksikonove podobe in približevanju ravni leksikografskih izdaj.

V redakcijsko fazo je sodila tudi izbira in priprava ilustrativnega gradiva (po predlogih piscev gesel), za katero je skrbela posebna skupina, ki je tudi po svoji presoji predvidela dodatne ilustracije.

ORGANIZACIJA DELA

Časovna stiska ali »malo časa« je relativen pojem, vendar: gradivo, kakršno je pač bilo in se je zbiralo v omenjenem času, je bilo deležno pozornosti, predvsem glavnega urednika, s stališča vsebinske uresničitve načrta, torej zbiranja, pregledovanja, dopolnjevanja napisanih geselskih člankov. Pri tem je glavni urednik opravil za prvo fazo neprecenljivo delo, saj je veliko časa in moči namenil komunikaciji oz. sodelovanju z avtorji. Uredniški odbor je bil glavna urednikova (po)svetovalna skupina (za izbor sestavljalcev geselnika in pisce gesel; uredniki za štiri večja področja – splošna etnologija, materialna, socialna in duhovna kultura – in zastopniki osrednjih treh ustanov so imeli usmerjevalno in usklajevalno nalogo), v fazi

³⁵ Takšno stališče potrjuje tudi kritika: *Misel, da je število in obseg gesel utemeljen in določen z doslejšnjimi raziskavami, je za tak leksikon nezadostna; treba je reči, da za potrebe leksikona pogosto niso nujne obsežne znanstvene raziskave, saj gre vendarle za golo identifikacijo cele vrste drobnih sestavin, ki so po sebi znane in pogosto že opisane tudi brez poglobljene področne ali tematske znanstvene analize. Čeprav je etnologija vrsto let npr. načrtno preučevala način življenja Slovencev v 20. stoletju, kljub temu prav tu zevajo največje strokovne vrzeli, saj številni pojavi in procesi sodobne kulture Slovencev v leksikonu niso zajeti. Tudi uvrščeni pojmi so pogosto neuravnoteženo in primerjalno nesorazmerno obdelani, kar seveda ni posledica bolj ali manj natančnih raziskav, temveč umanjkanja celovitega osrednjega koncepta.* [Bajt 2005] Vrzeli pa niso samo v materialu iz sodobnosti, temveč tudi pri zgodovinsko pomembnih dejstvih in osebah [Torkar 2004].

³⁶ Gl. op. 32.

dogovarjanja z založnico je nastal tudi poseben odbor za ilustrativno gradivo, v redakcijski fazi redakcijski odbor za tekstovni del.

Formalno so imele nosilno vlogo pri pripravi osrednje etnološke ustanove v Ljubljani (Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF in Slovenski etnografski muzej), prva med njimi še posebno, saj je dajala institucionalno zaledje, bila partnerica v pogodbah z založniki, prijaviteljica finančnih vlog oz. raziskovalnih projektov, ki naj bi oz. so omogočali in so dejansko v sklepni fazi pospešili izid leksikona, tudi zaradi tega, ker je bilo delo nosilke projekta v ISN ZRC SAZU za čas projekta³⁷ profesionalizirano, ob tem pa so se tudi drugi raziskovalci v inštitutu organizirali bolj, kakor bi se brez te odgovornosti.

Pri pripravi leksikona je sodelovalo več ko 100 avtorjev, etnologov in neetnologov, tj. strokovnjakov za druga, etnologiji mejna področja, za katera ni bilo mogoče najti izvedencev v stroki. In, kakor je bilo omenjeno, je bilo večini sodelovanje pri pripravi leksikona, dodatna obveznost ob rednem delu.

Avtorski geselski članki so bili sprejeti, ko jih je pregledal glavni urednik in še kdo, ko jih je avtor/-ica popravil/-a, so bili še jezikovno pregledani. Čistopisna besedila (vsi tipkopisi s pisalnim strojem so bili v elektronsko obliko pretipkani v ISN) so bila v redakcijski fazi podvržena posegom, pri katerih avtorji niso več sodelovali. Ker je bilo »prevajanje« v leksikografsko formo povezano tudi z vsebinskimi premestitvami (združevanje, povezovanje geselskih iztočnic), je bila marsikatera vsebina vključena h kaki drugi, primernejši iztočnici, ali bila tako preoblikovana, da jo avtor/-ica najde v relativno neprepoznavni obliki, marsikatera je bila tudi odveč. Vso odgovornost za to mora sprejeti redakcijska skupina v Inštitutu za slovensko narodopisje in v založbi Mladinska knjiga.³⁸

Izdelek bi bil nedvomno kakovostnejši, če bi to sodelovanje potekalo kontinuirano in dlje, torej od same zamisli, ne pa tako rekoč samo tik pred izidom. Tudi kak nesporazum v tej delovni fazi je bil posledica naglice,³⁹ ad hoc rešitev⁴⁰ in neizostrenih vsebinskih izhodišč (izločanje/dodajanje, naknadno dopolnjevanje gesel).

³⁷ Aplikativni raziskovalni projekt »Leksikon etnologije Slovencev« 2001–2004 (nosilna ustanova ISN oz. ZRC SAZU, sofinancerka Mladinska knjiga Založba d. d.; nosilka projekta dr. Mojca Ramšak).

³⁸ Iz objektivnih razlogov v tej fazi ni bilo mogoče, da bi 6229 geselskih člankov vračali avtorjem. Koristno pa bi bilo, da bi vsaj člani uredniškega odbora imeli možnost, da pregledajo vsebino leksikona pred prelomom besedila, saj bi zagotovo opazili marsikaj, kar so spregledali redaktorji, nato pa seveda tudi v različici tik pred tiskom, z dokončno izbranim in opremljenim ilustrativnim gradivom.

³⁹ Tako, npr., ni bilo časa za pripravo skupnega abecednega, zlasti pa tematskega kazala geselskih iztočnic, ki bi povečala uporabnost leksikona, skupnega seznama uporabljenih virov in literature, saj med navedbami ob geslih niso evidentirana številna dela, ki so bila uporabljena pri pisanju, in bi bralcem na enem mestu ponudila razvid najpomembnejših del o kulturi Slovencev na eni strani in drugih etnoloških referenčnih del (npr. razvid sorodnih tujih besednjakov).

⁴⁰ Te zadevajo npr. tudi izbor in komentarje (podnapise) predvidenega ilustrativnega gradiva, ki je bilo ob prelomu še vedno le variantno označeno.

ZA SKLEP

Vse tehtne znanstvene in strokovne, seveda tudi leksikografske kritike je treba vzeti odgovorno in jih uporabiti pri kakih sorodnih projektih oz. izdajah.⁴¹ Kakor za vsa znanstvena in strokovna dela tudi za takšne izdaje – toliko bolj zaradi njihove raznovrstne vseobsežnosti in kolektivnega avtorstva – velja, da njihovo končno vsebinsko in metodološko podobo ustvarja najprej in predvsem premišljen koncept in upoštevanje širšega referenčnega okvira, zlasti pa, kadar je to potrebno, tudi upoštevanje znanj, ki jih ponujajo druge discipline in prakse. Leksikografijo, ki na eni strani temelji na leksikoloških spoznanjih in ima na drugi kot produkcija priprave besednjakov številne izkušnje z edicijskimi tehnikami, bodo na podlagi izkušenj pri pripravi *Slovenskega etnološkega leksikona* etnologi v kakšnem podobnem projektu že pri definiciji izhodišč bolj upoštevali.

Kljub temu – kar potrjujejo tudi odmevi ob izidu – je *Slovenski etnološki leksikon* pionirski področni besednjak in priročnik, s katerim se lahko pohvali le redka humanistična disciplina na Slovenskem, saj kljub nekaterim vsebinskim vrzelim in leksikografskim spodrsrljam predstavlja znanje in spoznanja tukajšnje etnologije in pogumen vseetnološki projekt. Brez neutrudnega prizadevanja predvsem glavnega urednika, ki se mu je posrečilo nagovoriti, spodbuditi in spodbujati sodelavce, brez predanega angažmaja številnih avtorjev, med katerimi so nekateri prispevali po več sto gesel, uredniških in redakcijskega odbora, ki so po najboljših močeh opravili svoje delo, brez ustanov (z njihovo raziskovalno infrastrukturo in finančnimi vložki), ki so omogočile to delo, in naposled tudi izjemne pripravljenosti založbe MK in njenih sodelavcev, ki je delo uvrstila med svoje izdaje, skrbela za njegovo podobo in promocijo, bi bila zdaj skoraj pol stoletja stara zamisel še vedno samo zamisel in želja.

LITERATURA IN VIRI

Bajt, Drago

2005 Slovar, leksikon ali enciklopedija. *Ampak* 6 (8–9): 76–77.

Baš, Angelos

1993 (ur.) *Predlog geselnika za Slovar etnologije Slovencev*. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF, Slovenski etnografski muzej.

1993a Predgovor. V: Baš ur. 1993: 1–3.

2001 Leksikon etnologije Slovencev. *Traditiones* 30 (1): 119–127.

2004 (ur. s sod.), *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

2004a Predgovor. V: Baš (ur. s sod.) 2004: V–IX.

⁴¹ V zvezi s tem je najbrž v bodoče misliti predvsem na tematske preglede, za katere bi bili najbrž najustreznejša oblika enciklopedični priročniki.

2004b Naš pogovor. Etnologija nikoli dekla politike. Za dr. Angelosom Bašem je trinajst let uspešnega dela na Slovenskem etnološkem leksikonu [pogovarjal se je I. Žajdela]. *Družina* 49 (5. 12.): 11.

Beitl, Richard

1955 (ur.) *Wörterbuch der Deutsche Volkskunde*. Begründet von O. A. Erich u. R. Beitl. Zweite Aufl., neu bearbeitet von R. Beitl. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag. [1. izd. 1936, 3. izd. 1973.]

Ferlež, Jerneja

2000 Etnologija, etnografija ali narodopisje. Geslenje etnološkega gradiva v knjižnicah z vidika uporabnika. *Etnolog* 61, n. v. 10: 179–210.

2004 Povzetek novih raziskav in obračun s preteklim znanjem. Veliko kolektivno delo slovenske etnološke znanosti. *Večer* 60 (268, 7. 12.): 14.

Humar, Marjeta

2004 (ur.) *Terminologija v času globalizacije / Terminology at the Time of Globalization*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

2004a Stanje in vloga slovenske terminologije in terminografije. V: Humar ur. 2004: 17–31.

Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. E-arhiv [ISN]

1993a Navodilo (A. Baš, 3. 2. 1993).

1993b Navodila II [krajšave] (A. Baš, 3. 2. 1993).

1996 Dodatna navodila za oblikovanje besedil v Slovarju etnologije Slovencev (M. Ramšak, 19. 3. 1996).

2001–2002 Geselnik *Leksikona etnologije Slovencev*. Abecedna ureditev (M. Ramšak, M. Komavec, S. Zemljič Golob, A. Poljak).

2002a Pravila za krajšanje besedil v slovarjih, leksikonih, enciklopedijah. Krajšave in kratice (T. Stanonik, 6. 3. 2002).

2002b Vodilke (T. Stanonik, 14. 3. 2002).

2002c Zapisnik sestanka, 25. 3. 2002.

2002č Zapisnik delovnega sestanka za LeS, 18. 4. 2002.

2002d Redakcijski zapis, april 2002 (I. Slavec Gradišnik).

2002e Delovni sestanek za LeS, 9. 5. 2002.

2002f Geselnik *Leksikona Etnologije Slovencev*. Redakcija, april–maj 2002 (I. Slavec Gradišnik).

2002g Geselske zanimivke (I. Slavec Gradišnik).

2002h Navodila za redakcijske posege (M. Ramšak, I. Slavec Gradišnik, T. Stanonik).

2002i Komentar ob navodilih (I. Slavec Gradišnik).

2002j Redakcijski zapis, 17. 10. 2002 (T. Stanonik).

Kocjan - Barle, Marta

1995/95 *Gradivo za Slovenski splošni leksikon*. Sestavila M. Kocjan - Barle; Pregledali in dopolnili člani UO... Ljubljana: Založba Mladinska knjiga [Interno delovno gradivo].

Kremenšek, Slavko

1973 Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov. *Traditiones* 2: 258–261.

- 1977 Smernice etnološkega raziskovalnega dela (Osnutek). *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 17 (4): 45–51.
- 1979 Program dela na etnološkem prispevku v slovenski enciklopediji in na enciklopediji slovenske etnologije. (Predlog.) *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 19 (2): 37–38.

Kuret, Niko

- 1968 Stanje slovenskega narodopisja 1968. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 9 (3): 1–4.
- 1972 Komisija (1947–1951) in Inštitut za slovensko narodopisje (od 1951). Nastanek, razvoj, delo. *Traditiones* 1: 9–16.

Ramšak, Mojca

- 1992 *Prolegomena za etnološki slovar ali leksikon. Diplomaska naloga*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo FF.
- 1994 Prolegomena za etnološki slovar ali leksikon. Povzetek diplomske naloge. *Glasnik SED* 34 (1/2): 88–89.
- 1995 Dosedanja prizadevanja za izdajo Slovenskega etnološkega slovarja. V: Muršič, Rajko in Mojca Ramšak (ur.), *Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj : zbornik prispevkov s kongresa, Ljubljana, Cankarjev dom, 24. - 27. oktober 1995*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (*Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva*; 23): 198–203.
- 1997a *Enciklopedija etnologije Slovencev – teoretični model. Magistrska naloga*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF.
- 1997b Pregled zgodovine etnološkega enciklopediranja, kritična (izbrana) bibliografija in analiza evropskih etnoloških enciklopedičnih del. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 68, n. v. 33 (1): 110–120.
- 1998 Identiteta evropskih etnoloških enciklopedičnih del in slovenski prispevek k temu. *Anthropos* 30 (1/3): 126–151.
- 1999 O (pred)zgodovini etnološkega enciklopediranja in sedanjem stanju slovenske etnološke enciklopedistike. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 70, n. v. 35 (3): 463–484.
- 2001 Evropska etnološka enciklopedična dela in Leksikon etnologije Slovencev. *Traditiones* 30 (1): 325–347.
- 2004a *Leksikon etnologije Slovencev. Zaključno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta v letu 2004*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2004.
- 2004b Ob koncu projekta Leksikon etnologije Slovencev (2001–2004) in pred natisom Slovenskega etnološkega leksikona (jeseni 2004). *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 44 (2): 43–47, 76–77.
- 2004c Zgoščena informacija o vsakdanjem življenju. Slovenski etnološki leksikon. [Pogovor z Mojco Ramšak]. *Večer* 60 (284, 4. 12.): 40–41.

Slavec Gradišnik, Ingrid

- 2004a Knjige za počasno branje. *Večer* 60 (284, 4. 12.): 41.
- 2004b Slovenski etnološki leksikon. Predavanje. Teoretski seminar. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF, 17. 11. 2004.

Slovenski veliki leksikon [SVL]

2003–2004 *Slovenski veliki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Vogel, Milan

2005 Praznovanje, ki se bo zavleklo v prihodnja leta. Anketa ob izidu Slovenskega etnološkega leksikona (A. Dular, V. Hazler, S. Kremenšek, I. Leskovec, M. Ramovš, M. Terseglav). *Delo. Književni listi*, 10. 11. 2004: 12.

Vojnovič, Nastja idr.

Iz slovarske delavnice. O delu urednikov, iztočničarke in onaglaševalca pri Slovenskem pravopisu (<http://www.zrc-sazu.si/pravopis/Delavnica.htm>).

ON ETHNOLOGY AND LEXICOGRAPHY. THE LEXICON OF SLOVENIAN ETHNOLOGY BETWEEN CONCEPTION AND PUBLICATION

By taking into account written and unwritten critiques and comments, this article is intended to indirectly clarify why the Slovenski etnološki leksikon (Lexicon of Slovenian Ethnology, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004) is as it is, in both its achievements and faults. An examination of the 15 years of preparation (1989–2004) compressed into 730 pages of this extensive encyclopedia-format volume is instructive in several regards: the lexicon directly and indirectly reveals the nature of ethnology in Slovenia in the past decades and at the time of the preparation of the lexicon, which was first conceived of as a dictionary. In addition to revealing the range and level of research on material that is or is not presented in the lexicon, it documents various professional points of view and orientations, diverse research focuses, and understandings of the sense and meaning of “fundamental works” and their applicability. It also shows the applied capacities of ethnology – in this case, of “adaptation” to the demands and standards of lexicographic publications.

This article examines the ethnological point of departure and the part of the academic and professional preparation of this work in which the academic discipline and lexicography came together – that is, the corpus of knowledge and skills, or technology of its transmission. Their combination resulted in communication “noise”: first, because of the volume’s conceptual design – which in the phase of collecting material did not preserve its lexicographic design, but under the weight of the material and turned into a lexicon, in which the opportunity was lost when it was still possible to accommodate imbalances in content and form (regarding its dictionary vs. lexicon scope) – and, second, because of the lack of attention to lexicographic experience until preparations were moving into the last quarter of the volume in 2001.

A short account is given of the idea of preparing an ethnological dictionary, the concrete plans for it as evident from the Predlog za geselnik Slovarja etnologije Slovencev (Proposal for a List of Entries for the Dictionary of Slovenian Ethnology, 1993), and the editor’s instructions for the writers of the entries. Attention is directed to the insufficient discussion of the content and form of the list of entries (e.g., harmonization and balance of thematic areas, and unfamiliar-

ity with the principles for structuring the entries' headwords, subentries, and cross-references); to the completely informal instructions that gave over 100 writers relatively free stylistic rein rather than reducing the differences between them and producing a more unified lexicographic image; to the fact that the authors of the dictionary-style entries did not have the opportunity to adapt their work to the lexicon concept or were only partly able to do so; to the frequent broadening and/or narrowing of the list of entries or individual areas in it, which is contrary to the principle that the list of entries is binding; and to the fact that the members of the editorial board were trained ethnologists but none of them had sufficient lexicographic training or practice. Everything enumerated here, as well as additional factors that should have been taken into account from the very beginning (the design of the work and the preparation of the list of entries) awaited the decisions of a small editorial group: it was only in spring 2002 (i.e., less than two years before publication) that due to outside pressure (the publisher's lexicographic standard) the first thorough editing and commentary on the list of entries and sample review of the texts was made, and internal editing instructions were prepared. In this phase, the editing was more than a mere formality: the rearrangement of the entries and their articles from thematic to alphabetical ordering revealed a large number of duplications (and even triplications) – these were unambiguous and often also hidden (the same or similar content under different headwords, which had to be combined); many unsuitably formulated headwords had to be corrected; as a result of this, and with the addition of new material or the omission of "excess" material, the system of cross references and related entries was upset. In short, each intervention in the content affected the lexicographic structure, and each lexicographic intervention affected the reorganization of content (the ideal of the sample model for various types of entries, e.g., equivalent structuring of the text in entries for medicinal plants, mythological creatures, descriptions of tools, biographical entries, etc.), for which, however, the material was too varied to allow harmonization of the texts in the entries (or more suitable "entry material"), and there was too little time (publication was initially announced for 2003) to return the texts to the authors, although it would have been appropriate to do so. In this case, publication would most likely have been delayed for another year or two.

The details given here and many other lessons from the editing work can be understood as a caution and as food for thought for any similar publishing endeavor.

Nonetheless, as also confirmed by its reception when it appeared, the *Slovenski etnološki leksikon* is a pioneering reference book in its field, as well as an accomplishment that few disciplines in the humanities in Slovenia can boast of. Despite certain gaps in content and lexicographic lapses, it presents the body of knowledge and ideas in Slovenian ethnography, and is a bold project covering ethnology as a whole. Tireless efforts, especially on the part of its chief editor, who succeeded in communicating with and motivating his colleagues; the enthusiastic engagement of many authors, some of whom contributed more than 100 entries; the editorial boards, which invested their full effort; the institutions (together with their research infrastructure and financial investment) that made this work possible; and, finally, the exceptional dedication of Mladinska Knjiga and its staff, who agreed to publish this work and contributed to its design

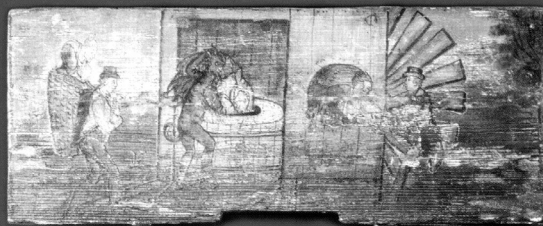

and promotion – without all of these, this concept engendered half a century ago would have remained only an idea and a wish.

Doc. dr. Ingrid Slavec Gradišnik
Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana
ingrid@zrc-sazu.si

SLOVENSKI ETNOLOŠKI LEKSIKON

Mladinska knjiga
ZALOŽBA